

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА І ПРАВА**

Освітньо-професійна програма Підприємництво
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
д.е.н., професор Ханлар МАХМУДОВ
18 грудня 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Інвестиційне забезпечення бізнес-проектів
розвитку фермерського господарства»**

виконав здобувач вищої освіти денної форми навчання

Мурлян Максим Віталійович

Керівник кваліфікаційної роботи,
к. е. н., доцент

Наталія ДЕМ'ЯНЕНКО

Полтава – 2023 року

ВСТУП

Актуальність теми. Результативність й ефективність інвестиційної діяльності в цілому залежить від окремих інвестиційних проєктів. Впровадження інвестиційного проєкту залежить від якості управління ним, зокрема, від своєчасності й оптимальності фінансування кожного з етапів. Велика кількість підприємців-інвесторів активно долучаються до підтримки Збройних Сил України та внутрішньо переміщених осіб. Бюджети громади не завжди дають можливість забезпечувати достатніми ресурсами всі соціальні потреби. Відповідно до реалізації соціально-економічних проєктів доцільно залучати інвестиційних партнерів – бізнесові та фінансові організації, що й визначає актуальність обраного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансування інвестиційних проєктів досліджували багато науковців, зокрема Бакаєв Л. О., Вітлінський В. В., Безп'ята І. В., Макаренко В. О., Герасименко О. В., Карпінський Б. А., Федоренко В. Г., Щукін Б. М., Стефанович Є. А., Карпов В. А. та ін. Незважаючи на велику кількість досліджень у галузі інвестиційного забезпечення бізнес-проєктів розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, є необхідність детального вивчення питань економічної ефективності реалізації бізнес-проєктів фермерського господарства у період воєнного стану.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри підприємництва і права Полтавського державного аграрного університету на 2022-2026 рр. за темою: «Розвиток підприємництва: управлінські, економічні, інноваційні та інвестиційні аспекти» (Державний реєстраційний номер: 0121U114522 від 21.12.2021 р.).

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження інвестиційного забезпечення бізнес-проєктів розвитку фермерського господарства.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання:

- дослідити теоретичні основи інвестиційного забезпечення бізнес-проектів розвитку суб'єктів підприємницької діяльності;
- провести аналіз інвестиційного забезпечення бізнес-проектів розвитку фермерського господарства;
- проаналізувати шляхи удосконалення інвестиційного забезпечення бізнес-проектів розвитку фермерського господарства.

Об'єктом дослідження є процес інвестиційного забезпечення бізнес-проектів розвитку фермерського господарства.

Предметом дослідження є забезпечення фермерського господарства інвестиціями як чинника розвитку підприємницької діяльності.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи використано загальнонаукові методи дослідження: вимірювання, експеримент, спостереження, порівняння, формалізація, узагальнення, аналіз та синтез, індукція й дедукція, абстрагування, аналогія й ранжування.

Інформаційну базу. Основою дослідження послужили роботи вітчизняних і зарубіжних науковців, дані статистичної звітності України, матеріали фахових статей, наукових конференцій та досліджень й інтернет-ресурси з визначеної теми.

Наукова новизна одержаних результатів. Певні положення і висновки кваліфікаційної роботи містять наукову й практичну цінність. Зокрема:

набуло подальшого розвитку:

пропозиції щодо побудови біогазової установки, яка дозволить переробляти різні види органічної сировини у енергію, у біогаз і високоефективні органічні добрива, при цьому буде вирішено деякі екологічні проблеми (ерозія ґрунтів, викиди у атмосферу вуглекислого газу, забруднення водоймищ тощо).

Апробація результатів дослідження. Основні результати досліджень, згідно теми роботи оприлюднено у формі доповідей за результатами матеріалів студентської наукової конференції Полтавського державного

аграрного університету (15-16 травня 2023 року) на тему: «Прогнозування попиту як підґрунтя розвитку підприємницької діяльності», другої Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах світових тенденцій та національної практики» (21 листопада 2023 року) на тему: «Бізнес-план як інструмент започаткування та розвитку бізнесу». Оpubлікована фахова стаття в журналі «Агросвіт» на тему «Діяльність сільськогосподарських підприємств України під час воєнного стану» (додаток А).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 57 сторінках друкованого тексту, робота містить 19 таблиць, 2 рисунки, 4 додатки, список використаних джерел складає 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Особливості фермерського господарства як суб'єкту інвестиційної діяльності

Фермерське господарство – це прогресивна форма господарювання в сільських територіях. Однією з найпоширеніших форм підприємництва в аграрному секторі – це фермерські господарства, їх питома вага у структурі суб'єктів господарювання агропромислового комплексу складає 67 % [54].

Згідно статті 1 Закону України № 973 від 19.06.2003 «Про фермерське господарство» фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, переробляти її і реалізувати з метою отримання прибутку на земельних ділянках, надавати їм у власність або користування, зокрема, у оренду для ведення особистого селянського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства, згідно закону. Фермерське господарство може створити один громадянин України або декілька громадян України, які є родичами або членами сім'ї [36].

Фермерське господарство повинно бути зареєстровано державним реєстратором як юридична особа або фізична особа-підприємець. Підприємство діє на базі установчого документа:

для господарства без статусу юридичної особи – декларації (договору) щодо створення фермерського господарства;

для юридичної особи – статуту.

В установчому документі повинно бути зазначено:

найменування господарства,

його місцезнаходження, предмет, мета діяльності та адреса, органи управління, порядок формування майна (складеного капіталу), порядок прийняття ними рішень, порядок вступу у господарство та вихід з нього і інші положення, що не суперечать законодавчим актам України.

Фермерське господарство, яке зареєстровано як юридичну особу, має статус сімейного фермерського господарства, якщо в його підприємницькій діяльності використовують працю членів даного господарства, якими є тільки члени однієї сім'ї згідно до статті 3 Сімейного кодексу України [42].

Без статусу юридичної особи фермерське господарство організовується на базі діяльності фізичної особи-підприємця і має статус сімейного фермерського господарства, якщо використовується праця членів даного господарства, якими є виключно фізична особа-підприємець і члени його сім'ї відповідно згідно статті 3 Сімейного кодексу України [42]. Особливості створення й діяльності сімейного фермерського господарства без набуття статусу юридичної особи регулюються положеннями статті 1-8 вказаного Закону. Кожен дієздатний громадянин України має Право зареєструвати фермерське господарство, який досяг 18-річного віку та виявив бажання створити фермерське господарство.

Головою сімейного фермерського господарства може стати тільки член даної сім'ї. Членами фермерського господарства можуть бути: подружжя, їх діти, які досягли 14-річного віку, батьки, інші члени сім'ї, родичі, які об'єдналися для спільного ведення фермерського господарства та дотримуються і визнають положення установчого документа фермерського господарства. Особи, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом) не можуть бути членами фермерського господарства.

Порядок виділення земель для ведення фермерського господарства визначено Земельним кодексом України [20] й Законом України «Про фермерське господарство» [54].

Відповідно статті 121 Земельного кодексу України громадяни України користаються правом на безоплатне передання їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності із метою ведення фермерського господарства у розмірі земельної частки чи паю, виокремленої для членів сільськогосподарських підприємств, які розташовані на території селищної, сільської, міської ради, де знаходиться фермерське господарство.

Якщо на території селищної, сільської, міської ради розташовано кілька сільськогосподарських підприємств, розмір земельної частки чи паю визначають середнім по цих підприємствах. Якщо на території даної ради немає сільськогосподарських підприємств то розмір паю визначається середнім по району.

Згідно статті 7 Закону України «Про фермерське господарство» для отримання або придбання у власність або оренду земельної ділянки державної чи комунальної власності з метою ведення фермерського господарства особи звертаються до відповідних органів виконавчої влади, повноваження яких встановлено статтею 122 Земельного кодексу України [20].

В заяві вказують:

бажаний розмір та місце розташування ділянки,
кількість членів фермерського господарства й наявність у них прав на безкоштовне отримання земельних ділянок у власність,
обґрунтування розмірів земельної ділянки з врахуванням перспектив діяльності фермерського господарства.

До заяви додаються документи, що підтверджують досвід роботи в сільському господарстві або наявність освіти, отриманої в аграрному навчальному закладі. Як юридична особа чи фізична особа-підприємець фермерське господарство підлягає державній реєстрації згідно Закону України від 19.06.2003 № 973 «Про фермерське господарство» [36]. Засновник або уповноважена його особа для здійснення державної реєстрації фермерського господарства має особисто подати державному реєстратору наступні документи:

заповнену реєстраційну картку про проведення державної реєстрації юридичної особи;

документ, що підтверджує право власності або право користування на земельну ділянку;

примірник оригіналу (ксерокопію, нотаріально засвідчену копію) рішення засновників або уповноваженого ними органу про створення юридичної особи у випадках, передбачених законом;

два примірники установчих документів, а у разі подання електронних документів – один [54].

Основою довгострокового розвитку підприємців є інвестування в конкретну справу – бізнес. Процес інвестування – це послідовність витрат, що здійснюються у різні періоди часу, результат яких – надходження прибутків [27, с. 23].

Згідно до визначення законодавством України, інвестиції – це цільові банківські вклади, кошти, акції, паї та інші цінні папери, машини, технології, кредити, устаткування, будь-яке інше майно або майнові права, вкладені в об'єкти підприємницької діяльності з метою отримання прибутку та досягнення позитивного соціального ефекту й інтелектуальні цінності.

У світі немає єдиної нижньої межі розміру малих підприємств й постійно здійснюються спроби встановити прийнятний верхній рівень. Фінансисти радять орієнтуватися на розміри основних фондів у їх чистому вигляді чи з доданою вартістю; фахівці зі збуту і маркетингу підкреслюють значимість обсягу продаж та кількості клієнтів; аудиторі зазначають на загальну кількість працюючих.

Результативність здійснення інвестиції можемо виміряти у вигляді кількісного ефекту (грошового прибутку, визначеного обсягу матеріальних цінностей) або якісного ефекту (добродійність, підвищення репутації підприємця, спонсорство тощо).

Теорія інвестицій, що традиційно аналізується в західній економічній науці, складається з мікро- і макроекономічної теорії інвестицій. Теорія

мікроекономічна ставить за основу процес прийняття інвестиційних рішень на різних рівнях підприємства. Засновником макроекономічної теорії є Д. Кейнс, який розглянув проблему інвестування з позиції всього господарства в цілому, приділив основну увагу державній інвестиційній політиці.

Методологія мікроекономічної теорії інвестування – це предмет проектного аналізу.

Витрати, відносять до інвестиційних на рівні підприємства, якщо у результаті їх використання:

від них віддача очікується протягом тривалого періоду часу;

змінюється склад, структура і обсяг активів підприємства;

залучаються, зазвичай, значні кошти.

Для здійснення інвестицій потрібні такі головні умови: ресурси для її здійснення; вольові рішення учасників проєктів; сприятливі зовнішні умови.

Ефективність інвестиційного проєкту багато в чому залежить від зовнішніх чинників, наприклад: стану кредитно-фінансової сфери, рівня конкуренції на ринку, державного регулювання економіки, економічної кон'юнктури. Частина з цих чинників підлягає аналізу в період прийняття інвестиційних рішень, частина з них є не прогнозованою [57, с. 64].

Головною ланкою здійснення будь-якої інвестиції є прийняття рішення про її здійснення. Для ухвалення рішень щодо довгострокового вкладення капіталу потрібно мати інформацію, що підтверджує основні правила проєкту:

вкладені кошти мають бути відшкодовані повністю;

прибуток, який отримано від даної операції, повинен бути достатнім щоб компенсувати тимчасову відмову від використання грошей та ризик, який виникає внаслідок непевності у кінцевому результаті [55].

Оскільки реалізація інвестицій пов'язана з довгостроковим періодом їх здійснення і є достатньо складним алгоритмом рішення, то й реалізація багатьох інвестиційних проєктів базується на методиці довгострокового плану. Довгострокове планування інвестиційних проєктів побудовано на таких фундаментальних теоріях:

інвестиційному менеджменті;
теорії фінансових обчислень;
інвестиційному проектуванні;
оцінці інвестиційних проектів;
фінансовому та економічному аналізі;
теорії управління;
теорії ризиків.

Сільськогосподарські товаровиробники України дбають часто про забезпечення власної діяльності земельними ресурсами у розмірі не більше 100 га на особу. Для створення фермерського господарства, що складається з трьох осіб потрібно мати кошти приблизно на 300 га. При мінімальній вартості у 1000 \$ за 1 гектар ці кошти становитимуть більше \$ 300 тис. [30].

У зв'язку з масштабними руйнуваннями сільськогосподарської інфраструктури, мінуванням сільськогосподарських полів та зниженням обсягів виробництва, головні спеціалісти стверджують, що ключовій аграрній галузі не загрожує втрата статусу житниці Європи й світу. Та вітчизняний агропромисловий комплекс перегляне спеціалізацію вирощування культур, агрохолдинги зникатимуть, а донори будуть допомагати переважно малим підприємствам.

За попередніми оцінками науковців потенційна пряма шкода, якої було завдано вітчизняним сільськогосподарським підприємствам і їх активам внаслідок повномасштабної агресії росії проти України, складає більше \$ 6 млрд. Додаткові економічні втрати галузі в період війни вже в 2022 р. очікуються у розмірі близько \$ 22 млрд, а зниження прибутку сільського господарства й суміжних секторів – від 10 до 30 %. Згідно підсумку 2022 р., частина агропромислового комплексу становила 8,6 % національного ВВП. Але оцінку наслідків бойових дій в аграрній галузі ускладнює нестача аналогії, коли б у воєнний стан було б залучено країну з масштабним і важливим для світових ринків сільськогосподарським сектором, як Україна. Аграрні підприємства України отримують донорську допомогу [55].

Міжнародні донори та інші організації надають допомогу з розмінування сільськогосподарських угідь. Вони прагнуть забезпечити ефект win-win (форма співпраці, коли обидві сторони в роботі залишаються задоволеними). Підтримують обидві сторони, до своїх програм залучають постачальників матеріальних ресурсів,.

Цільова аудиторія міжнародних донорських організацій – це сільські домогосподарства та фермери, яких справедливо вважають чинниками боротьби з безробіттям й запорукою інклюзивного економічного зростання у сільській місцевості. Сектор дрібних фермерських господарств має вирішальне значення для місцевої зайнятості і є основним постачальником продуктів локального рівня [54].

В квітні 2022 р. український уряд направив до ЄС докладну інформацію, з переліком потреб сільськогосподарського сектору для відновлення. Координувати очікувану допомогу має Єврокомісія.

Найбільш сподівані витрати міжнародних донорів передбачені на фінансування програм з розмінування території. Згідно оцінки Української асоціації саперів, наразі близько 83 тис км² забруднені різними типами вибухових предметів. Зокрема, згідно даних Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), вартість розмінування в Хорватії становила близько 1,25 євро за 1 км², на знищення однієї складованої протипіхотної міни витрати складають 0,56 євро. З огляду на зазначені витрати вартість заходів з розмінування лише вказаної площі України перевищує \$ 10 млрд [1].

Євросоюз залучив значну частину міжнародної допомоги. Зокрема, із 1 вересня 2022 р. в Державному аграрному реєстрі розпочали приймати заявки у межах нової Програми допомоги малим аграрним виробникам. Загальна сума фінансування, що фінансується з бюджетної підтримки ЄС складе понад 1,5 млрд грн. Безповоротну допомогу зможуть отримати аграрії, які обробляють від 1 до 300 га сільськогосподарських угідь або тримають від 3 до 600 корів. Але і земельні ділянки, і корови повинні бути зареєстровані, адже це ключова

умова отримання допомоги. Дану підтримку можуть отримати й особисті селянські господарства.

Значну роль у підтримці має ФАО. Після початку війни організація розробила план швидкого реагування і спрямувала 115,4 млрд \$ на підтримку більше 1 мільйона жителів сільської місцевості на основі надання сільськогосподарської допомоги і гарантування продовольчої безпеки найбільш постраждалим внаслідок війни громадянам. В межах даної програми ФАО вже надало допомогу для 80 тис. осіб у 13 областях України і продовжує надавати багатоцільові грошові виплати для покриття головних потреб більш ніж 5 тис. сімей в найбільш постраждалих регіонах сходу і півдня України [41].

Повномасштабна війна стала новим визначальним чинником впливу на рівень ділової активності й інвестиційного клімату України. Відсоток СЕО, які вважають його дуже несприятливим, збільшився за останнє півріччя у десять разів – із 5 до 53 %. Ще 34 % вважають його несприятливим. Найбільшу кількість позитивних оцінок ділового середовища було отримано від представників юридичного і та консультативного бізнесу і підприємств FMCG сфери товарів широкого споживання [24].

Воєнна агресія проти України очолила перелік факторів, що негативно вплинули на інвестиційний клімат, корупція – на другому місці, на третьому – слаба судова система. Представники бізнесу відмітили також проблеми тіньової економіки, пошкодженого майна, трудової міграції, валютних обмежень, цін на енергоносії, неефективної системи оподаткування, частих змін в законодавстві, незрозумілої процедури мобілізації. До позитивних змін бізнес-лідери віднесли надання Україні статусу кандидата на вступ у Євросоюз, скасування мит та квот на український експорт й «транспортний безвіз» із ЄС. Оцінка динаміки за півріччя інвестиційного клімату відчутно погіршилася. Зокрема, 79% інвесторів спостерігають негативну динаміку, 17 % вважають – діловий клімат не зазнав суттєвих змін. Прогнози на майбутнє позитивні. Наприклад, 38 % очікують подальшого ускладнення ситуації, 36 % вважають, що інвестиційний клімат не матиме суттєвих змін, і лише 26 % передбачають його покращення.

1.2. Основи інвестиційного забезпечення бізнес-проектів розвитку суб'єкту підприємницької діяльності

Незважаючи на частоту вживання в науково-практичному обігу терміну «інвестиційний проект», підходи щодо його визначення є неоднозначні. У Законі України «Про інвестиційну діяльність» [34] тлумачення цього терміну не наводиться. Головні підходи щодо визначення сутності поняття «інвестиційний проект» наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Тлумачення сутності поняття «інвестиційний проект»

Автор	Тлумачення
Вікіпедія [25]	Сукупність поєднаних в одне ціле намірів і практичних дій з метою здійснення інвестиційних вкладень, забезпечення визначених конкретних економічних, виробничих, фінансових та соціальних заходів з метою отримання прибутку
В. Федоренко [51]	Викладення цілей та особливостей конкретного інвестування й обґрунтування їх доцільності
В. Вітлінський, В. Макаренко [12, с. 63]	План чи програма заходів, що пов'язані із здійсненням капітальних вкладень із метою наступного повернення коштів і отримання прибутку
В. Онищенко [10]	Комплексний план заходів, які спрямовані на створення нового або модернізацію діючого виробництва товарів і послуг з метою досягнення стратегічних цілей підприємства, отримання економічного і соціального ефекту
Б. Карпінський, О. Герасименко [14, с. 52]	Документ, який містить необхідні розрахунки та обґрунтування, що підтверджують доцільність здійснення інвестиційної діяльності з метою запровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробничу і соціальну сфери
Б. Щукін [57, с. 5]	Згідно з першим аспектом інвестиційний проект – це спеціальна підготовлена документація з максимально повним описом і обґрунтуванням всіх особливостей майбутнього інвестування. Другий аспект інвестиційного проекту включає комплекс заходів, які здійснює інвестор з метою реалізації власного плану нарощування капіталу
В. Гриньова [22, с. 49]	Основний документ, що визначає необхідність здійснення реального інвестування, у якому в загальноприйнятій послідовності його розділів подаються основні характеристики проектів та фінансові показники, що пов'язані з його реалізацією

Інвестиційний проект можна охарактеризувати як замисел, план, програму дій, конкретне завдання, але він орієнтований на майбутній результат. Із підходів, які наведені у табл. 1.1 можемо зробити висновок, що під інвестиційним проектом розуміють щось більш масштабне, ніж тільки

проект як замисел. Отже, сутність інвестиційного проекту включає комплекс заходів, що в сукупності складають життєвий цикл, кінцевою точкою якого є реалізація початкового задуму інвестора [44, с. 8].

Із питанням реалізації інвестиційного проекту пов'язано проблему щодо класифікації джерел фінансування інвестиційного проекту. Отже, у теорії та практиці інвестування наявні різноманітні та суперечливі погляди (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Джерела фінансування інвестиційних проєктів

Автор	Класифікація
В. Федоренко [51, с. 24]	Повне самофінансування (прибуток, амортизаційний фонд), кошти з бюджету, кошти дрібних інвесторів (акціонерів), оренда майна та змішане фінансування, позики
І. Бланк [6, с. 142-145]	Внутрішні джерела створення власних інвестиційних ресурсів підприємства, зовнішні джерела створення власних інвестиційних ресурсів підприємства та джерела формування позикових ресурсів підприємств
В. Папп [33, с. 249]	На першому етапі поділяють на державні джерела та ресурси підприємства, на другому етапі в кожній групі відокремлюють власні джерела та запозичені джерела
Закон України «Про інвестиційну діяльність» [34]	1) власні фінансові ресурси інвесторів (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від стихійного лиха, аварій, грошові нагромадження й заощадження громадян та юридичних осіб); 2) позикові фінансові кошти інвесторів (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити); 3) залучені фінансові кошти інвесторів (одержані від продажу акцій, кошти, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб); 4) бюджетні інвестиційні асигнування; 5) безоплатні і благодійні внески, підприємств і громадян, пожертвування організацій
М. Туріянська [45]	Залучені, позикові та власні

Кожен з наведених підходів до класифікацій джерел фінансування інвестиційних проєктів не позбавлений недоліків. Так, у класифікації, яку наведено В. Федоренком, наявне таке джерело, як амортизаційний фонд, який на вітчизняних підприємствах не створюють, кошти інвесторів ототожнюються з акціонуванням, також відсутні такі джерела фінансування інвестицій, як гранти та іноземні інвестиції тощо. Амортизацію підприємства отримують на поточні рахунки у складі виручки, ці суми можуть бути невеликі

й досить часто розпорошені у часі. Фінансування інвестиційних проєктів вимагає вкладання конкретної суми коштів у визначений момент часу, відповідно амортизація на певних стадіях життєвого циклу інвестиційних проєктів може бути й додатковим джерелом співфінансування.

Папп В. та Туріянська М. використовують традиційні підходи щодо поділу джерел фінансування на залучені, власні та позичені. Але в ринкових умовах чітко провести межу між власними і залученими джерелами формування фінансових ресурсів дуже складно. Про власні фінансові ресурси у чистому вигляді можна вести мову тільки відносно одноосібного приватного підприємства, у даному випадку директор і власник співпадають, отже, підприємство засновувало кошти однієї особи й вона і є власником заробленого прибутку. Коли мова іде про підприємства інших форм власності, доцільніше здійснювати розподіл джерел фінансування на залучені та запозичені, так як капітал, за рахунок якого створювали підприємство та отриманий прибуток – це власність засновників. Прибуток може бути використаний для фінансування інвестиційних проєктів лише у тому випадку, коли власник відмовляється від одержання своєї частини прибутку [33].

Використання позикових джерел для створення фінансових ресурсів також ускладнене і динаміка довгострокового кредитування України залишається невтішною. Це пов'язано з дефіцитністю ресурсної бази банківських установ, та з високими відсотковими ставками по кредитах із низьким рівнем кредитоспроможності позичальників. Банки також не зацікавлені у наданні інвестиційних кредитів, адже по них високий рівень ризику, порівняно із стандартними, й нічим не компенсуються. Залучення позикових коштів за допомогою механізму облігаційних позик ускладнено обмеженням кола платоспроможних покупців, які потенційно могли б зацікавитися даних способом вкладання грошей.

Враховуючи особливості розбіжних підходів до класифікації джерел фінансування інвестиційних процесів, доцільно показати їх розгорнуту класифікацію із характеристикою недоліків, переваг і потенційних ризиків (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація джерел фінансування інвестиційних проектів

Джерело	Переваги	Недоліки
Внутрішні джерела фінансування		
Чистий прибуток	Високий ступінь моніторингу, простота залучення, можна не розкривати комерційну інформацію	Відсутність зовнішнього контролю, обмеження обсягів залучення, заморожування коштів
Здійснені раніше довготермінові фінансові вкладення, термін яких минає у поточному періоді	Високий ступінь моніторингу, відсутні додаткові витрати по оформленню, простота залучення, можна не розкривати комерційну інформацію	Відсутність зовнішнього контролю та заморожування коштів
Зовнішні джерела фінансування		
Довготермінові кредити банків, форфейтинг	Суворий зовнішній контроль, можливість великого обсягу залучення	Додаткові витрати щодо оформлення (страхування, застава, оцінка, поручительство), складність і тривалість залучення, необхідність розкриття комерційної інформації, боргова залежність
Інвестиційний лізинг	Одержання засобів виробництва одразу, скорочення тривалості інвестиційного циклу, можливість гнучкого врахування інтересів партнерів, оптимізація податкових платежів	Відсутність досвіду в організації лізингової діяльності, завищене оподаткування імпорту обладнання, нерегульована нормативно-правова база
Кошти фізичних осіб	Можливість залучення кількох інвесторів. Це дає можливість збільшити обсяг залучених ресурсів і зберегти контроль над підприємством	Обмежене коло інвестиційних проектів (наприклад, житлове будівництво), обмеженість ресурсів фізичних осіб, недосконалий правовий механізм регулювання даного процесу
Іноземні інвестиції	Відносна простота залучення, мінімальні фінансові витрати на оформлення	Обмеженість обсягу, вкладання у галузі з високою оборотністю капіталу, складність залучення в країни з дефіцитом внутрішніх джерел фінансування
Змішані джерела фінансування		
Класичне змішане фінансування	Можливість диверсифікації джерел фінансування	Додаткові витрати для залучення ресурсів із різних джерел
Венчурне фінансування	Можливість диверсифікації джерел фінансування, безоплатність	Нестача венчурних інвесторів

Дуже часто до джерел фінансування інвестиційних проектів відносять

суму страхового відшкодування збитків від втраченого майна [45, с. 6]. Цей підхід не можна вважати коректним, адже страхова сума є відшкодуванням коштів, і навіть якщо вона перебільшує розмір збитків, то ця різниця потрапить до прибутку підприємства. Це характеризує недоцільність виокремлення страхового відшкодування в окреме джерело фінансування інвестиційних проєктів.

У цілому у ринкових умовах господарювання з правової та економічної точок зору спірним є розмежування залучених і власних ресурсів, поширеним є застосування змішаного фінансування. Відповідно, доцільно всі джерела фінансування інвестиційних проєктів поділити на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх віднесемо ті, які генеруються в межах підприємства, а до зовнішніх – ті, що генеруються поза його межами. Фінансування інвестиційних проєктів вітчизняними підприємствами найчастіше відбувається на основі внутрішніх джерел, наприклад, прибутку [21, с. 45].

Фінансування інвестиційних проєктів лише за рахунок внутрішніх джерел може негативно позначатися на стані основного капіталу, який зношений більш ніж на половину через обмеженість його обсягів. Проблеми вітчизняного фінансування інвестиційних проєктів полягають у їх прив'язці до єдиного джерела, зокрема в Україні необхідно обов'язково створити передумови які розширюють можливості для залучення зовнішніх джерел фінансування інвестиційних проєктів.

Важливе значення для активізації інвестиційної діяльності України має її участь у фінансуванні інвестиційних проєктів. У 2022 р. частка бюджетного фінансування була не великою, що зумовлено воєнним станом та дефіцитом фінансових ресурсів, але ця ситуація негативно відображається, у першу чергу, на розвиток наукової та інноваційної діяльності. Інвестиційна діяльність України виступає певним каталізатором, який сприяє притоку інвестиційних коштів з інших джерел, наприклад, стимулюючи розвиток економіки. Відповідно до зарубіжного досвіду, фінансування на основі бюджетів було ключовим чинником структурних перетворень економіки

Китаю, Індії, США, але в економічно розвинених європейських країнах бюджетні кошти залишилися одними з найважливіших важелів структурних змін в економіці. Важливу роль має залучення іноземних інвестицій. Але на практиці іноземний інвестор не зацікавлений у фінансуванні високотехнологічних проєктів бо це означає вирощування конкурентів самому собі. При залученні іноземних інвестицій вагоме значення має не тільки кількість, але і якість, тому що іноземні інвестори схильні до інвестування у ті галузі, які дозволяють швидко повернути капітал з прибутком (роздрібна торгівля, сфера розваг, ресторанний бізнес). Іноземні інвестори добре вкладають кошти у ті проєкти, які дозволяють їм отримати доступ до сировинних ресурсів, до дешевої робочої сили, нових ринків збуту, пролонгувати життєвий цикл власної продукції, яка уже застаріла.

Все це може створити передумови для зниження рівня економічної безпеки держави, відповідно наряд чи іноземні інвестиції у найближчий час зможуть стати важливим чинником фінансування інвестиційних проєктів. Відповідно до зарубіжного досвіду, протягом останніх п'ятдесяти років у економічно розвинених країнах велику роль відіграло змішане фінансування інвестиційних проєктів. Види змішаного фінансування можуть включати і класичне поєднання кількох джерел розробки інвестиційних ресурсів, і застосування податкових пільг інвестиційного характеру та венчурне фінансування.

Змішаний характер податкових інвестиційних пільг базується на тому, що із одного боку, підприємства використовують свій особистий прибуток як внутрішні джерела фінансування, а з іншого – сума одержаних податкових пільг – це несплачений податок, отже її можна розглядати як субсидію підприємствам з бюджету.

Важливе значення щодо фінансування інвестиційних проєктів, наприклад високотехнологічних, має венчурне фінансування. В Україні сформовано близько 50 венчурних фондів [48], але не усі вони мають ознаки класичних венчурних фондів. Метою створення венчурних фондів на Заході є

фінансування ризикових інвестиційних проєктів з використанням податкових переваг. В Україні венчурне фінансування дуже часто затосовують для фінансування традиційних процесів. Одна з головних проблем вітчизняного венчурного фінансування – відсутність можливостей у формуванні достатніх обсягів фінансових коштів. Згідно статистики, в США це досягаєть за допомогою пенсійних фондів, що отримали у 1979 р. право вкладати дуже обмежену частину своїх коштів у інвестиційні проєкти з підвищеним ступенем ризику. Із того часу пенсійні фонди – це найбільш стабільні американські джерела ризикового капіталу, що забезпечує 50 % усіх нових надходжень. Цьому значною мірою сприяють наявні пільги під час оподаткування прибутку. Великий розвиток венчурного фінансування у США припадав на період, коли пенсійні фонди починали інвестувати 10 % власних активів в венчурні фонди [48].

Найбільш характерною особливістю країн Західної Європи в порівнянні із США – вища питома вага у венчурному бізнесі банківських структур. Наприклад, у Німеччині на частку банків у середині 1990-х р. припадала більша половини всього ризикового капіталу, що працював в країні. Цим частково пояснюється переважна орієнтація західноєвропейських інвесторів на більш традиційні й менш ризиковані підприємницькі проєкти [48].

Венчурний капітал за своєю економічною природою дає можливість покрити розрив між джерелами фінансування інвестиційного проєкту і дешевими джерелами капіталу, який формується на фондовому ринку та у банківському секторі. Щоб покрити цей розрив, венчурний капіталіст повинен забезпечити даний рівень рентабельності інвестиційного проєкту, який би був достатнім для залучення грошей інвесторів. Доцільно зауважити, критеріями відбору інвестування коштів венчурного фонду є не лише сукупність проєктів та обґрунтованість їх презентації, а і репутація та минулі успіхи діяльності підприємства. Отже, інвестиційне забезпечення бізнесу визначає ефективність діяльності підприємства й можливості щодо розвитку.

Висновки до розділу 1

Аналіз теоретичних основ інвестиційного забезпечення бізнес-проєкту розвитку суб'єктів підприємницької діяльності дав можливість сформулювати наступні висновки:

1. Інвестиційний проєкт – це сукупність поєднаних у одне ціле намірів та практичних дій для здійснення інвестиційних вкладень, забезпечення визначених конкретних виробничих, фінансових, економічних і соціальних заходів з метою отримання прибутку. Замовником інвестиційного проєкту є суб'єкт інвестиційної діяльності (фізична чи юридична особа), що має фінансові кошти й за вимогою підрядчиків надає поручительство щодо власної платоспроможності: держава, міністерство, відомство, корпорація, асоціація, об'єднання, підприємство, установа або приватна особа.

2. Інвестиції бувають зовнішні й внутрішні. Фермерські господарства створюються за рахунок сімейного бюджету. Зовнішні інвестори у більшості випадків вкладають кошти на етапах розвитку після повної і якісної процедури due diligence, аналізу впровадження інноваційних технологій у підприємстві.

3. Воєнна агресія проти України очолила перелік чинників, що негативно вплинули на інвестиційний клімат, корупція – на другому місці, на третьому виявилася слаба судова система. Представники бізнесу відмітили також проблеми тіньової економіки, пошкодженого майна, трудової міграції, валютних обмежень, неефективної системи оподаткування, цін на енергоносії, цін на енергоносії, незрозумілої процедури мобілізації та частих змін у законодавстві. За перше півріччя 2022 р. оцінка динаміки інвестиційного клімату відчутно погіршилася. 79% інвесторів говорять про негативну динаміку, 17 % вважають, що діловий клімат не зазнав суттєвих змін. До позитивних змін бізнес-лідери відносять надання Україні статусу кандидата на вступ у Євросоюз, скасування мит і квот на український експорт та «транспортний безвіз» із ЄС.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика фермерського господарства

Молочну ферму «Пані Юпітер» на Харківщині створили подружжя харків'ян Андрій і Наталія Ковалі у 2013 р, викупивши приміщення збанкрутілого підприємства з метою виробництва та продажу високоякісної молочної продукції. Наталія як керівниця та співзасновниця організувала успішне фермерське господарство і перекваліфікувалася з викладача в фермерку. На той час у них було двоє маленьких синів, сім'я не мала досвіду роботи у сільському господарстві й тваринництві, зокрема, але мали достатньо знань в сфері управління бізнесом. Підприємці заснували власну молочну торгову марку «Пані Юпітер». Це було до 2022 р. одне із найкращих фермерських господарств України.

Згідно із даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань, на 06 травня 2022 р. контрагент фермерського господарства було зареєстровано 25 грудня 1992 р. Голова – Наталія. Витяг із Єдиного державного реєстру наведений у додатку Б. Згідно з даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань, компанія фермерського господарства згадується у 16 судових рішеннях. Установчим документом фермерського господарства як юридичної особи є статут. Наведемо види діяльності:

основний:

01.41 Розведення великої рогатої худоби молочних порід.

додаткові:

01.11 Вирощування зернових культур (окрім рису), бобових культур та насіння олійних культур.

01.42 Розведення іншої великої рогатої худоби і буйволів.

01.50 Змішане сільське господарство.

01.61 Допоміжна діяльність в рослинництві.

01.62 Допоміжна діяльність в тваринництві.

10.11 Виробництво м'яса.

10.51 Перероблення молока, виробництво масла і сиру.

10.91 Виробництво готових кормів для тварин, які утримуються на фермах.

46.21 Оптова торгівля зерном, насінням та кормами для тварин і необробленим тютюном.

46.33 Оптова торгівля яйцями, молочними продуктами, харчовими оліями і жирами.

93.29 Організація відпочинку та розваг.

46.90 Неспеціалізована оптова торгівля.

47.24 Роздрібна торгівля хлібобулочними виробами, борошняними і цукровими кондитерськими виробами у спеціалізованих магазинах.

47.29 Роздрібна торгівля продуктами харчування у спеціалізованих магазинах.

47.81 Роздрібна торгівля харчовими продуктами, напоями та тютюновими виробами із лотків на ринках.

47.91 Роздрібна торгівля, яка здійснюється фірмами поштового замовлення чи через мережу інтернет.

55.90 Діяльність засобів тимчасового розміщування.

56.10 Надання послуг мобільного харчування, діяльність ресторанів.

56.29 Постачання інших готових страв.

Фермерське господарство має ліцензію на зберігання пального (лише для потреб особистого споживання чи промислової переробки).

Статутний капітал Фермерського господарства налічує 270,0 тис. грн. Згідно зі статтею 5 Закону України «Про фермерське господарство» право на створення фермерського господарства має кожний дієздатний громадянин України, який досягнув 18-річного віку і виявив бажання створити фермерське господарство. Засновниками господарства можуть бути лише дієздатні особи.

Фермерське господарство на 2022 р. мало чотири засновники (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Засновники фермерського господарства

Ім'я	Місто проживання	Внесок, грн	Питома вага, %
Валерій	м. Харків	27000,0	10,0
Наталія	м. Харків	135000,0	50,0
Ілля	м. Харків	27000,0	10,0
Андрій	м. Харків	81000,0	30,0

Джерело: розраховано автором на основі даних головних спеціалістів

Відповідно, засновниками фермерського господарства є: Валерій (внесок – 27000 грн), Ілля (внесок складає 27000 грн), Наталія (внесок – 135000 грн) та Андрій (внесок складає 81000 грн). Кінцеві бенефіціарні власники – Наталія й Андрій. Відомості про органи управління: вищий (загальні збори засновників), виконавчий (голова Наталія).

На початку 2022 р. подружжя добре управляло молочно-товарною фермою в 300 голштинів (два корівники, родильне відділення, телятник, доцільно-молочний блок) і цехом по виробництву комбікормів, школою майстерню кондитерського і крафтового мистецтва, цехом з виробництва молока, молочних продуктів та крафтового сиру, навчальним цехом із випічки, десертів та сирних виробів, фермерським магазином в селі, магазином у міста й інтернет-магазином, який розпочав роботу в кінці 2021 р. (www.panijupiter.com). Фермерське господарство працювало як крафтове виробництво. Клієнтами господарства були Pepsi Co, Danon та великі регіональні молокозаводи.

На фермі утримують також більше 350 телят, телиць та бичків, окрім дійного стада. Для годівлі худоби власники фермерського господарства купували в інших фермерів зерно, наприклад, ячмінь і кукурудзу, сіяли власні культури, зокрема, близько 100 га багаторічних трав і близько 250 га кукурудзи на силос, вирощували грубі корми на 350 га, із яких частина земель – орендовані.

На фермі працювало 35 співробітників, що допомагали у: доїнні,

моніторингу за здоров'ям корів, годівлі, підготовці до польових робіт, сироварінні й випічці (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Кількість працівників фермерського господарства, 2018-2022 рр.,

тис. грн

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р., %	ФГ конкурент 2022 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2022 р., %
	2018	2019	2020	2021	2022			
Кількість працівників – всього,	38	40	40	42	30	78,9	43	69,8
в т. ч. головні спеціалісти та керівники	6	6	6	6	2	33,3	5	40,0
робітники	32	34	34	36	28	87,5	38	73,7

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

Отже, в зв'язку із воєнним станом, чисельність працівників зменшилася до 30 осіб, що на 8 осіб або на 21,1 % менше ніж у 2018 р. Керівний склад фермерського господарства у 2022 р. включав 26 особи, робітників працювало 28 осіб. У головного конкурента кількість працівників складала 43 особи, що на 13 осіб більше ніж у досліджуваного фермерського господарства.

Село Хотімля, де знаходиться ферма розташовано за 40 км від кордону із росією й вже у перші дні війни (лютий 2022 р.) було окуповано.

Корів працівники доїли три рази на день. Більшу частину молока, що отримували в господарстві, реалізували на молокопереробні заводи «Данон» та ДП «Харківська Дитяча Молочна Кухня» міста харків. Решту продукції продавали у фірмовому магазині «Пані Юпітер» та використовували для виготовлення молока і молочних продуктів власного виробництва. Частиною молока вигодовували телят. Фермерське господарство знаходиться на 4 групі оподаткування та є платником ПДВ (номер свідоцтва – 211797120089).

Фінансова звітність малого підприємства наведена у додатку Г. В діяльності фермерського господарства важливі необоротні активи. Це активи, очікувана тривалість використання яких більше 1 року (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Необоротні активи фермерського господарства, 2018-2022 рр., тис. грн

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р., %	ФГ конкурент 2022 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2022 р., %
	2018	2019	2020	2021	2022			
Основні засоби:	10764,8	14799,4	17471,5	18512,6	17512,3	162,7	22020,0	79,5
первісна вартість	14325,3	20114	24527	25158	23152,3	161,6	28165	82,2
знос	3560,5	5314,6	7055,5	6645,4	7015,2	197,0	6145	114,2
Довгострокові біологічні активи	2910,2	3290	4102,5	3860,5	3512,3	120,7	4150,6	84,6
Інші необоротні активи	5,3	1	38,2	39,2	35	660,4	58,2	60,1
Всього	13675	18089,4	21574	22373,1	21024,6	153,7	26170,6	80,3

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

Отже, у цілому можемо зробити висновок, що вартість необоротних активів у 2022 р. збільшилась до 21024,6 грн, що на 7349,6 тис. грн, або на 53,7 % більше ніж у 2018 р. Основні засоби становили 17512,3 тис. грн, що на 6747,5 тис. грн, або на 62,7 % більше ніж в 2018 р. Довгострокові біологічні активи у 2022 р. склали 3512,3 тис. грн, що на 602,1 тис. грн більше ніж у 2018 р.

Оборотні активи фермерського господарства – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені в використанні й інші активи, що призначені для реалізації, споживання протягом операційного циклу чи протягом менше дванадцяти місяців з дати балансу.

Велику частину оборотних активів в господарстві складають запаси (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Оборотні активи фермерського господарства, 2018-2022 рр., тис. грн

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р., %	ФГ конкурент 2022 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2022 р., %
	2018	2019	2020	2021	2022			
Запаси	8056,9	10867,3	12300,7	13456,2	15254,2	189,3	14513,2	105,1
у т. ч. готова продукція	25,8	75,7	765,0	812,0	1012,5	в 39,3 р. б.	1205,3	84,0
Поточні біологічні активи	339	458,6	433,6	480,3	490,2	144,6	512,6	95,6
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1000,8	2919,5	4235,4	4415,6	4858,2	в 4,9 р. б.	4516,6	107,6
Інша поточна дебіторська заборгованість	2,1	х	223,4	125,6	258,3	в 123,0 р. б.	215,3	120,0
Гроші та їх еквіваленти	904,1	591,5	211,6	115,6	59,6	6,6	123,3	48,3
Витрати майбутніх періодів	х	х	1077,4	х	х	х	х	х
Всього	10328,7	14912,6	19247,1	19405,3	21933	в 2,1 р. б.	19881	110,3
Баланс	15638,4	23983,2	32927,3	40094,3	42957,6	в 2,8 р. б.	46051,6	93,3

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

Отже, можемо зробити висновок, що у 2022 р. розмір запасів підвищився до 15254,2 тис. грн, що на 7197,3 тис. грн, або в на 89,3 % більше ніж у 2018 р. Це пояснюється проблемами зі збуту продукції під час воєнного стану. Дебіторська заборгованість за роботи, товари, послуги підвищилась до 4858,2 тис. грн, що в 4,9 р. б. ніж в 2018 р. Вартість оборотних активів становила 21933,0 тис. грн, що на 11604,3 тис. грн, або в 2,1 рази більше ніж у 2018 р. У с. Хотімля лишилося без зв'язку, було дуже багато дезінформації. Лінія розмежування проходила не через село, а по річці – звідти окупанти очікували наступу, тому там заміновані ділянки. Грунтова доріжка між полями біля річки була всяяна протитанковими мінами, що і вплинуло на діяльність.

Фінансові результати фермерського господарства наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

**Фінансові результати діяльності фермерського господарства,
2018-2022 рр., тис. грн**

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р., %	ФГ конкурент 2022 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2022 р., %
	2018	2019	2020	2021	2022			
Чистий дохід від реалізації продукції	19621,4	22753,4	26430,7	23453,5	10512,3	53,6	22846,3	46,0
Інші операційні доходи	1121,8	512,1	х	128,9	615,2	54,8	312,5	196,9
Інші доходи (державна підтримка)	х	х	640,4	х	х	х	х	х
Разом доходи	20734,2	23085,5	27071,7	23582,4	11127,5	53,7	23158,8	48,0
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	12021,4	13121,7	19722	13258,6	15515,2	129,1	14153,8	109,6
Інші операційні витрати	142,4	1856,4	493,9	1682,6	2526,3	1774,1	2015,6	125,3
Разом витрати	12163,8	14978,1	20215,9	14941,2	18041,5	148,3	16169,4	111,6
Фінансовий результат до оподаткування	8579,4	8107,4	6855,2	8512,3	-6914	-80,6	9155,3	-75,5
Чистий прибуток	8579,4	8107,4	6855,2	8512,3	-6914	-80,6	6989,4	-98,9
Рівень рентабельності (збитковості) виробництва, %	70,5	54,1	33,9	57,0	-38,3	х	43,2	х

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

Отже, у цілому можна зробити висновок, що у 2021 р. рівень збитковості фермерського господарства становив 38,3 %. Свою продукцію ферма у 2023 р. вже продає меншими партіями та за нижчу ціну, бо через голод корів у 2022 р. жирність молока та його об'єми знизилися. Колись зразковий платник податків «Пані Юпітер» має тепер податковий борг, завинив гроші працівникам, постачальникам і за оренду землі. Збитки за 7 місяців окупації фермерам складно оцінити.

2.2. Особливості інвестиційного забезпечення бізнес-проектів розвитку фермерського господарства

Андрій і Наталія Коваль мріяли про родинну ферму, як у Європі. Засновники фермерського господарства будували ферму із нуля, відповідно до жорстких європейських стандартів. Будівництво приміщень було надзвичайно важким і морально, і матеріально. Часом їм навіть здавалося, що це не можливо. Але, колектив підтримали їх в результаті, і в них все вдалося.

Ідея щодо виникнення ферми з'явилася із того періоду як Наталія хотіла знайти якісне молоко і зробити сир і йогурти для дітей. Але знайти чистий й безпечний продукт виявилось надзвичайно складним завданням. Після цього вони із чоловіком вирішили в 2012 р. створити власну молочну ферму. Він повинен був займатися молоком, а вона – переробкою. Досвід ведення тваринництва вони не мали. Отже, для втілення власної нової мрії довелося багато навчатися. Чоловік Наталії, завершив Харківський авіаційний інститут, має ступінь MBA та навчався на ветеринара. Наталія здобула вищу освіту у сфері економіки, закінчила аспірантуру в ХНЕУ, працювала викладачем до цього і займалася науковою діяльністю та шукала інформацію про переробку молока і виготовлення сирів.

Місце для реалізації амбіційного плану знайшли в селі. Там знаходилося фермерське господарство, а власник його займався лише вирощуванням сільськогосподарських культур. Другу половину назви ферми «Пані Юпітер» господарі залишилися від попередниці. А «пані» додали після конкурсу на найкращу корову року, що організували на фермі. Спершу фермери закупили 150 корів породи голштин. Налаштувалися на великий масштаб, бо порахували, що для прибутковості та збалансованості ферма була необхідно 600 дійних корів. Початок роботи фермерського господарства припав на період Революції Гідності, й це теж був великий виклик для бізнесу. Наполеглива родина, що вже мала проєкт, ризикнула і розпочала будівництво першого корівника (на місці напівзруйнованого тваринницького комплексу),

який був відкритий у грудні 2013 р. В травні 2014 р. з'явилася доїльна зала, через 3 роки ферма розширилася другим корівником й телятником. Пізніше відкрили цех з виробництва молочних продуктів й корисних страв для всієї родини. Власні інвестиційні витрати сім'я фермерів на будівництво корівника, його обладнання і створення цеху з виробництва молочних продуктів становили близько \$ 150 тис. Інвестиційне забезпечення фермерським господарством наведено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Інвестиційне забезпечення фермерського господарства, 2018-2022 рр.,
тис. грн**

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р., %	ФГ конкурент 2022 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2022 р., %
	2018	2019	2020	2021	2022			
Зареєстрований (пайовий) капітал	250,0	250,0	260,0	270,0	260,0	104,0	350,0	74,3
Нерозподілений прибуток	21630,5	29737,9	36593,1	37615,3	33125,2	153,1	45820,3	72,3
Всього власного капіталу	21880,5	29987,9	36853,1	37615,3	33125,2	151,4	45820,3	72,3
Короткострокові кредити банків	x	1024,5	149,0	80,0	50,0	x	250	20,0
Поточна кредитна заборгованість за:								
товари, роботи, послуги	1081,3	1207,6	2261,5	2156,2	2312,3	213,8	25816,3	9,0
розрахунками з бюджетом	210,8	345,2	339,0	315,8	512,3	243,0	412,3	124,3
розрахунками зі страхування	18	32,5	79,6	81,3	120,3	668,3	78,4	153,4
розрахунками з оплати праці	99,9	157,5	188,4	201,2	158,3	158,5	158,6	99,8
Доходи майбутніх періодів	x	x	6	5	6,0	x	7,0	85,7
Інші поточні зобов'язання	692,7	172,1	217,7	220,3	180,3	26,0	230,8	78,1
Всього поточних зобов'язань	2337,3	2102,7	2939,4	3241,2	3289,5	140,7	26703,4	12,3
Баланс	15638,4	23983,2	32927,3	40094,3	42957,6	274,7	46051,6	93,3

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

Отже, короткострокові кредити банків склали 1024,5 тис. грн в 2019 р., 149,0 тис. грн в 2020 р., 80 тис. грн у 2021 р. та 50,0 тис. грн у 2022 р. Кожного року фермерське господарство застосовувало власний прибуток як інвестиції з метою розширеного виробництва. У 2019 р. фермерське господарство отримало інвестицій на суму 640,4 тис. грн для відновлення поголів'я (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Фінансові результати діяльності фермерського господарства,
2018-2022 рр., тис. грн**

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р., %	ФГ конкурент 2022 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2022 р., %
	2018	2019	2020	2021	2022			
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	19621,4	22753,4	26430,7	23453,5	10512,3	53,6	22846,3	46,0
Інші операційні доходи	1121,8	512,1	х	128,9	615,2	54,8	312,5	196,9
Інші доходи (державна підтримка)	х	х	640,4	х	х	х	х	х
Разом доходи	20734,2	23085,5	27071,7	23582,4	11127,5	53,7	23158,8	48,0

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

У фермерського господарства до 2022 р. була виручка за місяць понад 2 млн грн і їм вистачало навіть на розвиток. Ферма припинила отримувати дотації від засновників. Адже спочатку гроші брали на те, щоб існувати, потім щоб розвиватись, але вже в 2021 р. ферма розвивалась за власні кошти.

Для ефективного управління голова фермерського господарства в роботі застосовує лідера європейського ринку GEA програму «Dairy Plan». Інвестувавши у програму вони змогли автоматично відстежувати стан тварин, контролювати їх здоров'я й щоденні надої молока. Програма уміє будувати

різноманітні графіки, що допомагає обрати правильне рішення. Також в господарстві використовують цю технологію для контролю ресурсів, аналізу статистики та генетики.

Підприємці у 2021 р. вкладали у інвестиції в управління якістю. Уся продукція фермерського господарства постійно контролювалася у лабораторії на відповідність вимогам до молока екстра-гатунку (кількість мікроорганізмів, соматичних клітин, точки замерзання, підтверджується відсутність антибіотиків і мікотоксинів, пестицидів, радіонуклідів і токсичних елементів) й на відповідність ДСТУ згідно чого виготовляється молочна продукція. Штатні ветеринари чітко стежать за здоров'ям тварин. Співробітники теж постійно намагаються забезпечити найкращі умови для усього поголів'я корів і телят. Комплексний підхід дає можливість забезпечити найвищу якість та безпечність молочної продукції для кожного споживача і дає можливість виробляти молоко екстра гатунку. Продукція високої якості підтверджується низкою отриманих сертифікатів і нагород.

Власники фермерського господарства у 2020 р. відкрили школу-майстерню кондитерського і крафтового сирного мистецтва. Вартість обладнання становила 1800,0 тис. грн. Сумарні інвестиційні витрати фермерського господарства для відкриття школи-майстерні кондитерського і сирного крафтового мистецтва становили 3600,0 тис. грн (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Інвестиції фермерського господарства для створення школи-майстерні кондитерського та крафтового сирного мистецтва фермерського господарства та магазинів, 2020 р.

Стаття витрат	Сума, тис. грн
Ремонт приміщення	1500,0
Обладнання	1800,0
Касовий апарат (2 шт.)	60,0
Реклама (листівки, сайт, реклама в місцевих засобах масової інформації)	240,0
Всього	3600,0
у т. ч. власних коштів	1800,0
кошти USAID	1800,0

Джерело: розраховано автором на основі даних спеціалістів господарства

Зокрема, щоб готувати солодоші засновники фермерського господарства придбали спеціальне кухонне обладнання: тістоміс; піч із місткою духовою шафою; кухонний комбайн; підставки для тортів; форми для кондитерських виробів; кондитерський мішок з насадками; сита та ножі; шпателі, ковші, кисті; різнокаліберні ємності. У 2020 р. господарство отримало грант USAID AGRO для розширення виробництва сиру та хлібобулочних виробів. Фермери обладнали будівлю, провели ремонт і придбали обладнання на грантові кошти.

У грудні 2020 р. почали тестувати обладнання, розробили рецептуру і документацію. Господарство розвивалось та було успішним, проводило екскурсії і майстер-класи по фермі та сироварнях для відвідувачів, наприклад, школярів. Були дегустації продукції для школярів і дорослих. Вхідні квитки на ферму склали 135 грн на особу. Відвідувачі задавали багато питань про корів і технологію виробництва молока та сиру, отже, сімейство Ковалів розробило освітній проєкт та створило майстер-клас на фермі. Хотіли навчити людей переробляти і отримувати додаткову вартість із своєї продукції та розвивати громади, привити молодому поколінню любов до тварин, продемонструвати повний цикл вироблення молочної продукції, привчити до здорового харчування. Ферма стала екскурсійною локацією, співпрацювала із місцевим краєзнавчим музеєм та базами відпочинку.

Наразі екскурсії не проводять. При цьому бойові дії руйнують основні засоби підприємств. Рекордне падіння попиту в прифронтовому регіоні завдає руйнівної шкоди бізнесу. Для роботи бізнесу застосовували твердопаливні котли і електроенергію. 26 лютого 2022 р. повинен був відбутися майстер-клас для дітей із випічки печива, 12 березня – для сироварів-початківців майстер-клас. Через воєнний стан їх було скасовано та сам процес підготовки дав можливість розвиватися господарству і отримати практичні навички роботи на новому обладнанні. Працівники господарства розвинули вміння випікати хліб.

Фермерське господарство працювало активно над освоєнням виробництва новинок на основі якісного молока власного виробництва,

розширювало асортимент твердих сирів, смаколиків, цільномолочної продукції та розробило креативний дизайн кожного із виробів. Перелік продукції, яка продавалася у магазинах фермерського господарства в м. Харків, Олексіївський ярмарок, «Теремок» і с. Хотімля, магазин на молочної фермі господарства наведено у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Перелік продукції, що продавалася в магазинах фермерського господарства, 2021-2022 рр.

Назва продукції	Асортимент
Молоко і молочні вироби	Молоко, сметана, йогурти, вершки тощо
Вироби із борошна	Вареники, ватрушки, равлики з натуральним сиром
Сири	Витриманий сир, Скаморца, Качотта, Сулугуні, Рікота тощо
Кондитерські вироби	Чізкейки із різноманіттям смаків – від фруктового до шоколадного, запіканки, печиво

Джерело: побудовано автором на основі даних спеціалістів господарства

У 2021 р. завдяки підтримці програми USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО), яка реалізується компанією Chemonics International, фермерське господарство змогло розширити асортимент солодкими новинками: ванільними глазуrowаними сирками, «мурашником» із хрусткого пісочного тіста і вершковим кремом на основі масла й вареного згущеного молока. Виготовляли особливий Хотімлянський сирник, креативні святково-різдвяні, імбирно-медові, кокосові печива та інші солодоці.

Були в асортименті господарства і ексклюзивні крафтові сири, наприклад, зелений сир з соком шпинату та васабі «Весняний подих», сир з чорнилом каракатиці «Гросмейстер», сир з винною скоринкою «Шепіт монаха», який витримувався більше 1,5 року «Хотімлянський» тощо.

У процесі роботи засновниця фермерського господарства зрозуміла, що важливо бути присутніми і у онлайн-форматі та продавати для усіх регіонів України. Після появи ідеї створили інтернет-магазин, було багато питань як оптимальніше налагодити роботу з клієнтами, приймати онлайн замовлення та отримувати платежі. Була ще і проблема, із якою стикаються усі підприємства,

які працюють з крафтовою продукцією: головки сиру формуються вручну на фермі, відповідно продукт має різну вагу, що значно ускладнює процес онлайн-оплати купленого товару. В 2021 р. Наталія шукала шляхи вирішення цієї проблеми. Вдалим рішенням стало навчання у Школі онлайн комерції, що проходила за підтримкою Програми USAID з аграрного і сільського розвитку – АГРО. У рамках проєкту вона отримала важливу і вичерпну інформацію з вебінару «Автоматизація при онлайн торгівлі та налаштування платіжних систем». Фермерське господарство застосувало двохстадійну оплату «Hold-Complete» і запустило власний інтернет-магазин. Інтернет-магазин не встигли розкрутити. Із 24 лютого 2022 р. магазин через воєнний стан не працює.

Наведемо Business Model Canvas, яка розробляється перед комплексним бізнес-планом (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Business Model Canvas фермерського господарства, 2018-2022 рр.

Критерій	Складові
1	2
Key Partners	Фермерські господарства у селі Хотімля. Постачальники обладнання та сервісу. Теплиця екзотичних фруктів. Постачальники ветеринарних препаратів. Постачальники ферментів і заквасок для переробки молока. Краєзнавчий музей Верхнього Салтова.
Key Activities	Вирощування ВРХ молочних порід. Громадське харчування – виготовлення кондитерських виробів. Переробка молока – виготовлення сирів, масла і йогуртів. Вирощування та підготовка кормів. Організація дозвілля – екскурсій
Key Resources	ВРХ. Земля. Приміщення і обладнання. Компетенції – технології утримання ВРХ, вирощування і приготування кормів, виготовлення кондитерських виробів, переробки молока. Маршрут екскурсії.
Value Propositions	Безпечна та якісна сировина – молоко екстра-гатунку, кондитерська продукція крафтового рівня, молочна продукція крафтового рівня. Відкрита інформація про місцевого українського виробника
Customer Relationships	Соціальні мережі – #паніюпітер – ком'юніті. Сайт panijupiter.com – програма лояльності
Channels	Телефонний зв'язок. Сайт panijupiter.com – онлайн-магазин «Пані Юпітер». Магазин.
Customer Segments	B2B – молоко та м'ясопереробні підприємства. B2C – свідомі споживачі, що опікуються власним здоров'ям і здоров'ям родини. B2C – населення, яке дорожче бичків. B2C – активні діти і дорослі, що прагнуть дізнатися нової інформації про виробництво. B2B – магазини-посередники, які продають нашу молочну продукцію.

Продовж. табл. 2.10

1	2
Cost Structure	Зарплата. Витратні матеріали та обладнання. Податки. Комунальні платежі. Організація доставки – транспорт (придбання, оренда). Автоматизація обліку – комп’ютер, сканер, принтер, програма, мережа інтернет.
Revenue Streams	Оплата за молоко – на р/р від юрособи. Оплата за бичків – в касу. Оплата за ВРХ – на р/р від юрособи. Оплата за перегній – на р/р від юрособи та в касу від фізособи. Оплата за молочну та кондитерську продукцію – на р/р від юрособи, через РРО, за допомогою банківського терміналу, на р/р через сайт panijupiter.com – онлайн-магазин «Пані Юпітер».

Джерело: побудовано автором на основі даних спеціалістів господарства

В цілому, згідно практики діяльності фермерського господарства можемо зробити висновки, що є проблема з інвестиціями – їх отримують у більшості випадків великі підприємства та ті хто найбільш приближений до грантодавців. Але не дивлячись на перепони, господарство виграло грант від ЄС і 25 лютого 2022 р. повинно було проголосити себе демофермою. Демоферма – це спосіб практичного показу сучасних методів ведення сільського господарства, демонстрації новітніх продуктів, інновацій, технологій, техніки, маркетингу, менеджменту у сфері сільського господарства не на господарствах, які спеціально створені, а на уже існуючих фермах, переробних цехах, полях. Але проєкт не було запущено в зв’язку із військовим вторгнення росії в Україну.

У перші дні ворожі війська проходили через село Хотімлю, згодом село окупували. Росіяни знищили мостові переправи, отже доїхати до м. Харків було неможливо. У квітні 2022 р. ферма залишилась без електропостачання, а господарство працювало на генераторі. Його заправляли дефіцитним дизельним паливом. Електрику при цьому економили, а корів перевели на дворазове доїння – вранці та ввечері. На фермі для бережного використання ресурсів пекли хліб. Жителі села (300-400 осіб) під час воєнної окупації змогли вижити лише за рахунок продукції фермерського господарства. Відновлення фермерського господарства та переробки відбувається за рахунок коштів засновників, держава та приватні інвестори не підтримують інвестиціями, адже це дуже великий ризик.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз інвестиційного забезпечення бізнес-проектів розвитку фермерського господарства дав можливість зробити такі висновки:

1. Засновниками фермерського господарства є: Наталія, Валерій та Ілля (внески по 135,0 тис. грн, 27,0 тис. грн та 27,0 тис. грн відповідно) і Андрій (внесок – 81,0 тис. грн). Кінцеві бенефіціарні власники – Наталія і Андрій. Вищим органом управління є загальні збори засновників, виконавчим є голова. Господарство має у власності 81 об'єкт нерухомості й 46 земельних ділянок у оренді (300 га), працювало 30 осіб. У господарстві утримували 600 голів ВРХ, доїння корів проходило у доїльному залі при застосуванні доїльної зали типу «Ялинка».

2. На початку 2022 року подружжя фермерів успішно управляло молочно-товарною фермою на 300 корів породи голштин (два корівники, родильне відділення, телятник, доцільно-молочний блок) і цехом із виробництва комбікормів, школою майстерню кондитерського і крафтового сирного мистецтва, цехом із виробництва молока, молочних продуктів, навчальним цехом випічки, десертів та сирних виробів, фермерським магазином в селі Хотімля, магазином в м. Харків й інтернет-магазином (www.panijupiter.com). У 2022 р. через воєнний стан рівень рентабельності виробництва у фермерському господарстві знизився до 28,2 %. У 2022 р. підприємство мало увійти до складу «демоферм».

3. Власники фермерського господарства будували ферму згідно європейських стандартів за рахунок особистих інвестицій (витратили близько \$ 150,0 тис.). Короткострокові кредити банків становили 1024,5 тис. грн у 2019 р., 149,0 тис. грн у 2020 р., 80 тис. грн у 2021 р. та 50,0 тис. грн у 2022 р. Використовували власний прибуток для розширеного виробництва. У 2020 р. фермерське господарство отримало інвестиції на відновлення поголів'я на суму 640,4 тис. грн; проєкт USAID профінансував 1800,0 тис. грн на обладнання для відкриття школи-майстерні кондитерського і крафтового сирного мистецтва, а 1800,0 тис. грн фермери вклали власних коштів.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

3.1. Інвестиційне забезпечення ресурсозберігаючих проєктів господарства

Особливого значення під час виробництва тваринницької продукції у фермерському господарстві набуває проблема з енергозбереженням, оскільки більшість джерел енергії, що використовуються для створення нормального мікроклімату є вичерпними, та без них не можливо забезпечити нормальні умови утримання тварин і високу економічну ефективність.

Відповідно, інвестиції фермерського господарства доцільно вкласти у ресурсозберігаючі проєкти. В своїй операційній діяльності фермерське господарство використовує потужний твердопаливний котел та електроенергією. Але у зв'язку зі значним дефіцитом електроенергії фермерському господарству пропонуємо установити сонячні батареї. Окрім покриття власних споживань сонячні станції нададуть можливість фермерському господарству заробляти на продажі по зеленому тарифу електроенергії державі. Ставки на продаж електроенергії по зеленому тарифу становлять:

підключення у 2020-2024 роках – 2,75 грн/кВт-год;

підключення у 2025-2029 роках – 2,50 грн/кВт-год.

Активна фаза воєнного стану із росією, яка прийшла в Україну з 24 лютого 2022 р. поставила під загрозу майбутні виплати по діючих тарифах. Отже, національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики й комунальних послуг (НКРЕКП), встановила «зелені» тарифи на електроенергію, що буде вироблено із альтернативних джерел на період військового стану у країні.

Виплати згідно Зеленого тарифу під час військового стану здійснюються, але змінилася модель оплати за продажі згенерованої

електроенергії сонячними електростанціями. Вартість проданого 1 кВт тепер в кожній області своя та складає у середньому 1,68 грн за 1 кВт електроенергії. Всі виплати по ставках, які вказані у власників СЕС в договорах виплачують у повному обсязі після 45 днів від завершення воєнного стану. Під час воєнного стану будувати сонячні електростанції можна, та договір на продаж електроенергії по умовам Зеленого тарифу зможуть лише ті, хто отримав технічні умови до 24 лютого. Всі інші будуть будувати та зможуть отримати технічні умови тільки закінчення воєнного стану в Україні, що і зробить голова фермерського господарства.

Одними з найбільш перспективних та економічно вигідних є проект енергопостачання, впроваджений із використанням «зеленого» тарифу. Електроенергія купуватиметься загальною мережею і оплачуватиметься оптовим ринком електроенергії по «зеленого» тарифу. Вартість обладнання сонячної електростанції становить 842400, тис. грн (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Орієнтовний розрахунок економічної ефективності проекту фермерського господарства щодо впровадження сонячної електростанції потужністю 30 кВт¹, 2024 р.

Показники	Сума, грн
Обладнання електростанції (буде придбано у групи компаній Енергосфера місто)	842400,0
Установка електростанції та періодичне обслуговування	44000,0
Додаткова оплата праці інженера з ІТ-технологій	10000,0
Підключення до зеленого тарифу (придбання лічильника та його установка). Між енергопостачальником та фермерським господарством укладеться додаткова угода купівлі-продажу електроенергії	13800,0
Всього витрат	910200,0
Продуктивність фотоелектричної станції потужністю 30 кВт в рік, кВт-год	30000,0
Власне енергоспоживання підприємством за рік, кВт-год.	8333,0
Надлишок електроенергії, переданий в мережу, проданий за «зеленим»тарифом, кВт-год. за рік	21667,0
Показник «зеленого» тарифу, за кВт-год	5,5
Сумарний дохід за рік, грн (119168,5 грн – зелений тариф + 35102,6 грн – економія від власного споживання)	154271,1
Окупність, років	5,9

Примітка: розрахунок проведений по даних ресурсу європейської спільноти Photovoltaic Geographical Information System (PVGIS-CMSAF).

Джерело: авторська розробка на основі даних мережі інтернет

В складі обладнання передбачено: 40 фотоелектричних модулів по 250 Вт, систему кріплень, супутні комплектуючі та матеріали, інвертори. Вартість комплексу уточнюватиметься на момент поставки. В розрахунку наведені дані з врахуванням рівня сонячної інсоляції в умовах розташування області. Вимоги до місця встановлення сонячних батарей у фермерському господарстві будуть наступні:

- орієнтація поля сонячних батарей на південь чи на схід-захід;
- площа даху має бути достатньою для розміщення сонячних батарей, які мають загальну потужність до 30 кВт;
- потрібно перпендикулярне попадання сонячного проміння на панель, у літку кут нахилу фотомодулів становитиме 30-35⁰, весною і осінню 45⁰, взимку рекомендовано науковцями використовувати кут 70⁰ до горизонту;
- характеристики покрівлі мають бути достатні для додаткових вагових навантажень;
- відсутність будівель, споруд, дерев й інших предметів, які б затіняли сонячні батареї.

Під час аварійних і планових відключень електромереж потрібно ефективно у фермерському господарстві використовувати сонячні панелі з фотоелементами для виробництва електроенергії. Застосування сонячної енергетики в фермерському господарстві це невичерпне, чисте, дешеве джерело альтернативної енергії та запорука екологічно чистого майбутнього. Перевагами сонячних електростанцій у фермерському господарстві будуть: безвідмовна робота простих елементів; безшумна робота; швидко і просто зводяться завдяки легким конструкціям; простота експлуатації і обслуговування; немає викидів шкідливих речовин, як під час використання інших джерел енергії. Дана технологія сонячної електростанції є дуже простою – панелі з фотоелементами перетворюють енергію сонця у постійний струм, що силовий генератор змінного струму (інвертор) трансформує на змінний і передає в єдину енергосистему. Напрями, за якими витратиметься електроенергія у фермерському господарстві наведені на рис. 3.1.

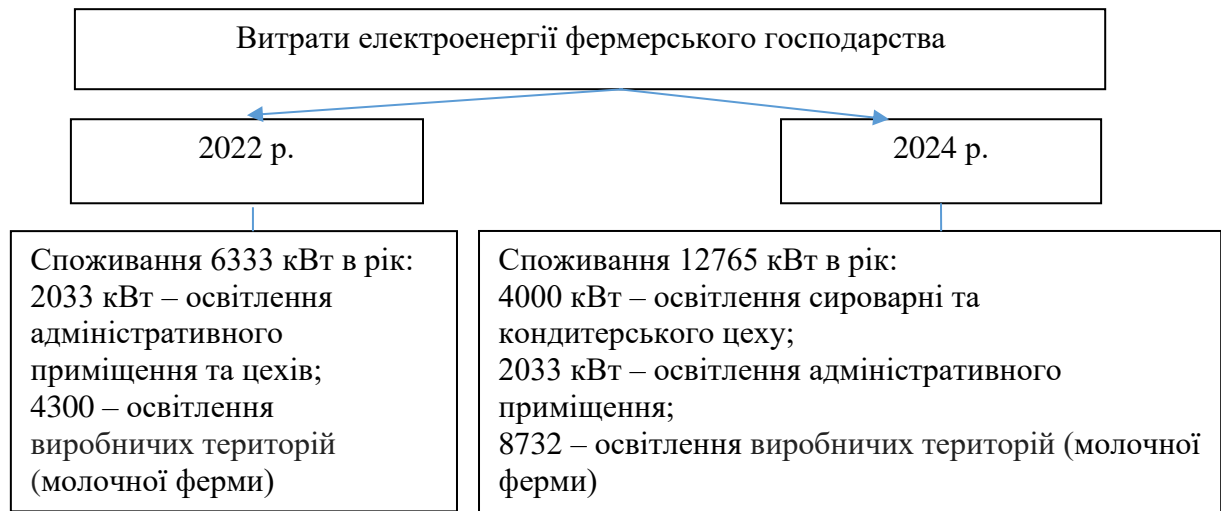

Рис. 3.1. Потреби в електроенергії фермерського господарства, 2022 р., 2024 р.

Джерело: авторська розробка на основі даних спеціалістів господарства

Так як тарифи за спожиту електроенергію становитимуть 2,75 грн за кВт/год, то економія за рахунок освітлення, враховуючи лише витрати на освітлення адміністративного приміщення, складе 35102,6 грн за рік. Електропостачальник, вартість залишків електроенергії як екологічно безпечної продукції, купуватиме в фермерського господарства по ціні 5,5 грн за 1 кВт.

Гібридна сонячна електростанція дасть змогу забезпечити фермерському господарству автономність в електроенергії навіть у період повної відсутності централізованої мережі та водночас залишить можливість продавати згенеровані надлишки електроенергії по умовам зеленого тарифу.

Також в 2025 р. директору фермерського господарства доцільно перейняти зарубіжний досвід (всі фермерські підприємства Німеччини) і побудувати біогазову установку – це установка, яка дає змогу переробляти різні види органічної сировини в енергію у вигляді біогазу і високоефективних органічних добрив, при цьому вона буде вирішувати низку екологічних проблем (забруднення водоймищ, викиди вуглекислого газу у атмосферу, ерозія ґрунтів тощо). Цей проєкт закладений в стратегічний план господарства

та передбачає інвестиції від Федеральної німецької установи міжнародного співробітництва GIZ. Головні тенденції в розробці й виготовленні зарубіжних біогазових установок включають:

1. Зарубіжні фірми не виготовляють стандартних типових розмірних рядів, а розробляють індивідуально кожному господарству проєкт біогазового комплексу і виготовляють відповідну елементну базу (метантенки, енергетичні блоки) та збирають біогазові комплекси.

2. Біогазові установки виготовляються комплексними, починаючи з ферментації рідких органічних відходів і закінчуючи виробництвом електроенергії.

3. Німецькі фірми, для збільшення виробництва біогазу з 1 м³ вихідної маси, спеціально почали вирощувати і доставляти в метантенки подрібнену рослинну масу, використовуючи для цього весь біологічний урожай кукурудзи.

Фермерське господарство, маючи біогазову установку, зможе безкоштовно повністю забезпечити власні потреби у опаленні і частково забезпечити сільські населені пункти. Тепло, що буде отримано під час охолодження теплообмінника силової установки будуть використовувати для обігріву ферм, цехів, підігріву води для утримання тварин, будинків тощо. У табл. 3.2 покажемо витрати, що необхідні для будівництва біогазової установки

Таблиця 3.2

Результати техніко-економічного обґрунтування будівництва біогазової установки в фермерському господарстві, 2025 р., EUR

Витрати	Сума
Інвестиції всього	380000,0
Амортизаційні витрати	25536,0
Обслуговування реактора	9900,0
Обслуговування електрогенератора	2250,0
Оплата праці персоналу	960,0
Витрати на сировину (EUR 1,5 за 1 м ³ гною)	16425,0
Всього виробничих витрат	55071,0

Джерело: авторська розробка на основі даних мережі інтернет

Біогазова установка з користю для оточуючого середовища вирішить проблему утилізації та ефективного використання відходів тваринницьких ферм. Частково газ, що отримано, будуть переробляти на теплову електроенергію, а залишки зможуть використовувати на потреби господарства. Усе обладнання контролюватиметься автоматичною системою контролю біогазової установки. Для керування потрібно буде тільки один робітник на дві години у день. Він узгоджуватиме процеси з допомогою ноутбука і працюватиме для подачі біомаси на тракторі. Для цього буде перекваліфіковано одного з працівників підприємства (він пройде двотижнєве навчання, яке проведуть представники GIZ організації). Вартість обладнання біогазової установки з ПДВ становить EUR 380,0 тис. До складу установки будуть входити основний реактор та теплоелектрогенератор. Покажемо прогнозовану прибутковість будівництва біогазової установки в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Економічна ефективність використання біогазової установки в фермерському господарстві, 2025 р.

Вид матеріалу / показник	Вихід на годину	Вихід на рік	Вартість, EUR	Загальна сума, EUR
Біогаз всього, м ³	29	253371	x	x
Біогаз решта, м ³	14	122640	0,12	14717
Електроенергія, кВт	30	262800	0,084	22075
Теплота, кВт	30	262800	0,012	3154
Біодобрива, т	0,20	1719	75	128890
Рідкі біодобрива, м ³	1,03	9022	3,6	32480
Загальна сума				201316
Чистий прибуток				146245
Термін окупності, роки				2,6

Джерело: авторська розробка на основі даних мережі інтернет

Отже, чистий прибуток становитиме EUR 146,3 тис. від експлуатації біогазової установки з реактором бродіння та тепло-електрогенератором на 60 кВт/год. Термін окупності цього виду установки становитиме 2,6 року. Економічний ефект буде у: суттєвому зниженні виробничих витрат та зменшенні енергоємності агровиробництва і незалежності від промислових хімікатів. Буде мінімізовано негативний вплив на довкілля, що запобігатиме деградації земель.

3.2. Інвестиційна підтримка інноваційних проектів фермерського господарства

Не дивлячись на значну кількість проблем, пов'язаних з воєнним станом, засновники фермерського господарства вірять у краще і мають багато ідей. За рахунок власних інвестицій планують розширити виробництво кондитерських виробів, випічки і активно розвивати інтернет-магазин «Пані Юпітер» (panijupiter.com) у співпраці з іншими крафтовими виробниками, які вже входять до складу боксу SheFarms (спільнота крафтових майстринь України). Також у планах власників – впровадження CRM-системи. Це програма для бізнесу Firmao та чат-бот для автоматичної відповіді на найпоширеніші запитання клієнтів. Програма для бізнесу Firmao буде включати реалізацію наступних проектів (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Програма для бізнесу Firmao для фермерського господарства, 2024 р.

Складові програми	Характеристика
CRM – управління взаємовідносинами із клієнтами	Робота в одному місці із шансами продажу із різних джерел (Розсилка, Cold Calling, Google Ads, FB, Live Chat, Callback). Процеси продажу. Контроль конверсій на кожному етапі воронки продажу.
Виставлення рахунків	Легко виставляються рахунки для клієнтів господарства. Налаштовується зовнішній вигляд рахунків відповідно до потреб клієнта. Друк чи відправка рахунків електронною поштою. Автоматизовано стягнення боргів, виставлення і відправлення рахунків.
ERP – продукція, склади	Цінники продуктів чи послуг господарства. Замовлення створення продуктів із напівпродуктів. Управління складом. Інвентаризація. Складські документи.
Розклади, завдання, проекти	Ведення обліку робочого часу співробітників та субпідрядників. Призначення, впровадження і облік прибутковості завдань та проектів. Діаграми Ганта і Канбан. Розрахунок вартості проектів.
Маркетинг - отримання потенційних клієнтів	Отримання потенційних клієнтів із декількох джерел. Кампанії Cold calling (IP-телефонія). Модуль Livechat і Callback для вебсайту господарства. Потенційні клієнти відвідують вебсайт. Landing Pages інтегрований із модулем шансів продажу. Кампанії електронною поштою. Створення чат-боту
Процеси. Обіг завдань, рахунків, документів	Проектування оптимальних процесів продажів, реалізація завдань і проектів. Обіг документів і рахунків. Автоматизація роботи господарства завдяки легкому визначенню бізнес-правил.

Джерело: авторська розробка на основі даних мережі інтернет

Вартість формату Professional для фермерського господарства становитиме 239 грн в місяць, та 2868 грн за рік. Проєкт буде реалізовано за рахунок власних інвестицій.

Firmao – це програмне забезпечення CRM онлайн. Модульна структура Firmao дасть можливість легше адаптуватися до конкретних потреб у порівнянні із конкуруючими програмами (Pipedrive, Salesforce, Bitrix24, Hubspot, Zoho й ін).

Завдяки реалізації програмного забезпечення CRM Firmao, фермерське господарство зможе створити клієнтську базу даних, яка дозволить їм зменшити витрати часу на залучення клієнтів і підвищити конверсію на кожному етапі процесів продажу і також ефективно та комплексно обслуговувати постійних клієнтів. Firmao – це система CRM для бізнесу, яка допомагає керувати роботою відділу продаж, як з погляду воронки продажів, так і виступає для постійних клієнтів господарства контакт-центром.

Програму CRM від Firmao розроблено для малого та середнього виробництва. Вона реалізується в компаніях, де потрібним є контакт з потенційними або постійними клієнтами. Програмне забезпечення CRM від Firmao включає найкращу систему для підприємств, які планують динамічний розвиток. Впровадження CRM системи у фермерському господарстві відбудеться легко та швидко, приблизно один-два тижні.

Сім'я фермерів розробила освітній проєкт та створила на фермі майстер-клас. 26 лютого 2022 р. мав відбутися майстер-клас з випічки печива і здоби для дітей і дорослих, а для сироварів-початківців – майстер-клас мав проходити 12 березня. Але в зв'язку із початком військового вторгнення росії заходи не відбулися, й у 2022 р. не було реалізовані. Для проєкту фермерське господарство отримало фінансування від USAD. Але Агентство США із міжнародного розвитку виділяє інвестиції лише на діючі проєкти, отже після закінчення воєнного стану можна буде одержати додаткове фінансування. Фермери планують співпрацювати з Центром зайнятості і навчати безробітне населення основам сироваріння і виробництва випічки.

В рамках освітнього проєкту передбачається продовження екскурсій і проведення майстер класів, зокрема різдвяної випічки і житнього хліба, булочок тощо. На майстер-класі будуть пекти, розбирати помилки, ділитися успіхами. Програма майстер класу «Хліб на заквасці – від першого знайомства до першого шедевру» включатиме розбір наступних питань:

поняття закваска та способи її ведення, зокрема кожен учасник отримає закваску з собою і навчиться підтримувати її в активному стані;

переваги бездрожжевого хліба та хліба спеченого власними руками;

інвентар та обладнання для випічки хліба вдома;

все про борошно, вчитимуться вибирати найкраще;

клієнти пройдуть усі етапи формування хлібу «Три насіння» від замісу і до повної готовності, кожен із учасників повернеться додому з хлібом.

в програмі буде розбір найпоширеніших помилок при випічці хлібобулочних виробів;

передбачено дегустацію спеченого хліба з закусками, вином та приємним спілкуванням.

Господарство розпочало співпрацю із проєктом «Кращі АГРО Практики для мікро-, малих і середніх підприємств». Включення фермерського господарства в перелік демоферм України дасть можливість поширити досвід господарства та допоможе іншим фермерам знайти власний продукт й шлях активного розвитку.

Підтримка демонстраційних ферм владою – це є світовою практикою. Підтримка розвитку фермерства й дорадництва в Міністерстві аграрної політики та продовольства України – це одне з провідних питань, на яке покладаються значні плани. Харківська влада буде підтримувати демоферми як частину дорадництва. Метою проєкту «Українська мережа демонстраційних ферм» є створення в Україні інституту демонстраційних ферм як елементу системи сільськогосподарського дорадництва, їх інституалізація, мережування в Україні та інтеграцію в європейську мережу демоферм як елементу системи передачі знань та інновацій.

Мінагрополітики запустило єдиний цифровий хаб із метою інвестування в агровиробників – Державний аграрний реєстр (12 серпня 2022 р. за підтримки Євросоюзу). Реєстрація у ньому відкрита для всіх бажаючих. ДАР створений на виконання Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції», постанови Кабінету міністрів України №573 від 02.06.2021 «Про функціонування Державного аграрного реєстру».

Протягом 2024 р. Європейський Союз підтримуватиме впровадження Державного аграрного реєстру в Україні. Завдяки технічній та фінансовій допомозі ЄС перед загальнонаціональною реалізацією уряд розробив чітке програмне забезпечення й провів два пілотних впровадження.

Відповідно, пропонуємо фермерському господарству подати заявку в Державний аграрний реєстр для програми допомоги малим аграрним виробникам. Загальна сума фінансування становить в цілому понад 1,5 млрд грн, або 50 млн євро. Програма фінансується на основі бюджетної підтримки Європейського Союзу.

Онлайн, через Державний аграрний реєстр (dar.gov.ua) відбуватиметься розподіл підтримки. Зареєстровані у ДАР фермерські господарства та інші виробники сільськогосподарської продукції, що відповідатимуть критеріям програми, зможуть отримати безповоротну допомогу в розмірі: 3100 грн на 1 га оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення, але не більше 372 тис. грн; 5300 грн на кожну корову, яка перебуває у власності отримувачів, але не більше 530 тис. грн.

Сільгоспвиробники матимуть можливість скористатися підтримкою Євросоюзу. Інвестиції будуть спрямовані на посівну, ремонт техніки, закупівлю кормів тощо. Міністерство аграрної політики та продовольства створить всі умови для швидкої та безпечної виплати даної допомоги. Процес прийняття рішень є простий і прозорий. Міністерство працює щоб розширити програму підтримки Державного аграрного реєстру, тому всі

сільгоспвиробники реєструватися в системі й слідкують за оновленнями. Керівник відділу співробітництва Представництва ЄС в Україні зазначив, що згідно їх оцінок, унаслідок загарбницької вторгнення росії, аграрії втратили значну частину посівів озимих. Дрібні сільгоспвиробники, які є головним джерелом продовольчої безпеки країни, а для внутрішнього споживання – головними виробниками продукції, постраждали найбільше. Відповідно, в рамках останнього пакету бюджетної підтримки, який виділило ЄС Україні, малі фермери зможуть отримувати екстренну підтримку в розмірі 50 млн євро. Ця програма підтримки відповідає кращим європейським практикам, зокрема поширеному у ЄС механізму виробничих грантів (Production Grant Scheme, PSG).

Подати заявку на участь у програмі можуть фізичні та юридичні особи і фізичні особи-підприємці. Перелік затверджених щодо виплати заявок формують кожного місяця. Український державний фонд підтримки фермерських господарств відповідає за опрацювання заявок по Програмі та щодо прийняття рішень по них. Рішення про надання підтримки приймаються прозоро.

Дія програми поширюється на усю Україну, окрім територій, які включені до переліку громад, що розташовані в районі проведення бойових дій чи такі які перебувають в тимчасовій окупації або оточенні, які затверджено Мінреінтеграції. Щоб подати заявку на участь у програмі підтримки, фермерське господарство має пройти реєстрацію у Державному аграрному реєстрі на платформі dar.gov.ua, перевірити усі офіційні дані про себе і свою діяльність. Це автоматично буде підвантажуватися із державних ресурсів, додати інформацію про діяльність, заповнити форму заявки онлайн та підписати її електронним цифровим ключем. Перебіг опрацювання заявок буде відображатися в електронному кабінеті фермера в режимі реального часу. Детальніше умови програми висвітлено у Порядку, який затверджено Кабінетом Міністрів України. Для фермерського господарства також доцільно придбати обладнання для лінії переробки сироватки.

Склад обладнання наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Склад обладнання фермерського господарства для лінії переробки сироватки, 2026 р.

Склад обладнання	Характеристика
Пастеризаційно-охолоджувальна установка	Призначена для термічної обробки вершків від 500 л/год до 5 000 л/год
Пастеризаційна установка вершків при виробництві вершкового масла	Призначена для термічної обробки вершків при виробництві вершкового масла способом перетворення високо жирних вершків від 500 л/год до 2500 л/год
Флокулятор	Призначений для промислового виробництва сиру «Рікотта» з сироватки
Установка для відокремлення казеїнових частинок сирного пилу ВСП-30	Призначена для очищення сироватки від казеїнових частинок і сирного пилу
Сироватковідокремлювач	Призначений для відокремлення сироватки під час виробництва кисломолочного сиру
Установка для часткового соління сирного зерна у потоці	Призначена для часткового соління сирного зерна в потоці із метою скорочення часу соління сирів і збереження якості сироватки з метою подальшої переробки

Джерело: авторська розробка на основі даних мережі інтернет

Вартість обладнання становить 550,0 тис. грн. Голова фермерського господарства планує його придбати у ТОВ «Дубнотех». Згідно постанови Кабінету Міністрів України № 130 від 1 березня 2017 р. підприємство ТОВ «Дубнотех» увійшло до переліку виробників технологічного обладнання для переробки молока. 25 % вартості техніки буде компенсуватися за рахунок коштів державного бюджету. Відповідно, фермерське господарство використає 412,5 тис. грн власних інвестиції (75,0 %) і 137,5 тис. грн залучених (25,0 %). Плановий період окупності проєкту складає 3,5 роки. Для отримання державної підтримки фермерському господарству потрібно відкрити рахунок в державному банку (Приватбанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Укргазбанк). Здійснити оплату, подати заявку і супровідні документи; Акт приймання-передачі обладнання; копію платіжного доручення. Державний банк надає Мінагрополітики інформацію щодо суми коштів, що підлягають частковій компенсації. Мінагрополітики на підставі реєстру перераховуватиме гроші державному банку, який передаватиме їх на поточні рахунки фермерському господарству. Наведемо сукупне інвестиційне забезпечення бізнес-проєкту розвитку фермерського господарства у табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Інвестиційне забезпечення бізнес-проєкту фермерського господарства, 2024-2028 рр.

Назва проєкту	Сума інвестицій, грн	Власні чи залучені
Подання заявки у Державний аграрний реєстр для програми допомоги малим аграрним виробникам	372000,0	Залучені (проєкти ЄС)
Придбання обладнання для лінії переробки сироватки в компанії ТОВ «Дубнотех»	550000,0	Власні та залучені (державні)
Придбання гібридної сонячної електростанції потужністю 30 кВт	910200,0	Власні
Будівництва біогазової установки	15200000,0	Власні та залучені (проєкт GIZ)
Розширення виробництва кондитерських виробів, випічки та активний розвиток інтернет-магазину «Пані Юпітер». Проведення майстер-класів. Співпраця із Центром зайнятості, навчання населення	520000,0	Власні та залучені (проєкт USAD)
Впровадження CRM системи управління взаємовідносинами із клієнтами (тариф Professional)	2868,0	Власні
Реалізація проєктів демоферми	220000,0	Залучені (проєкт USAD)
Всього	17775068,0	x

Джерело: авторська розробка

Отже, у цілому, загальна сума інвестицій, які будуть вкладені у проєкти розвитку становить 17,8 млн грн. Будуть залучені власні кошти і позикові від держави, проєкту GIZ та USAD. Планова прибутковість фермерського господарства після реалізації низки проєктів наведено на рис. 3.2.

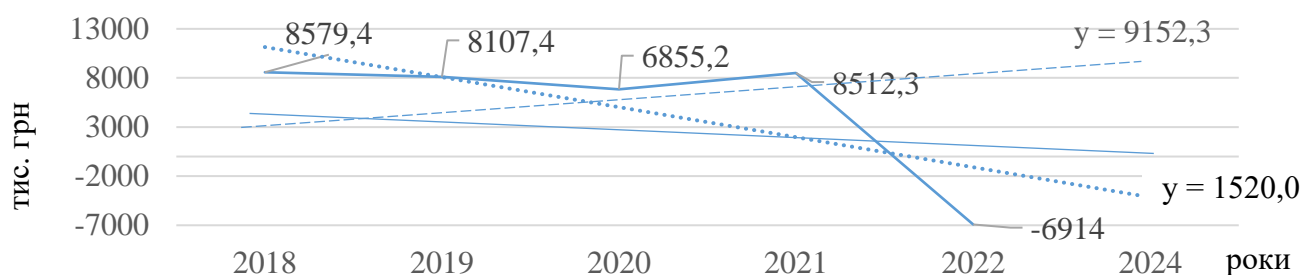

Рис. 3.2. Прибутковість фермерського господарства за оптимістичним і песимістичним сценарієм, 2018-2024 рр.

- прибуток;
- оптимістичний сценарій;
- песимістичний сценарій

Джерело: авторська розробка

Отже, у цілому за рахунок вкладених інвестицій прибутковість фермерського господарства у 2024 р. зростає до 9152,3 тис. грн.

Висновки до розділу 3

Вдосконалення інвестиційного забезпечення бізнес-проектів розвитку фермерського господарства у 2024 р. передбачає:

1. Під час аварійних і планових відключень електромереж доцільно використовувати гібридні сонячні панелі з фотоелементом для виробництва електроенергії. Вартість обладнання із установкою становитиме 910,2 тис. грн. Надлишок електроенергії активно продаватимуть електропостачальнику за тарифами «зеленої» політики.

2. Пропонуємо підприємству побудувати біогазову установку. Вона дасть змогу переробляти різні види органічної сировини в енергію у вигляді біогазу і вискоєфективні органічні добрива. Установка буде розв'язувати екологічні проблеми, зокрема забруднення водоймищ, ерозію ґрунтів, викиди в атмосферу вуглекислого газу. Даний проєкт потребує інвестицій в сумі 180,0 тис. євро від Федеральної німецької установи з міжнародного співробітництва GIZ і 200,0 тис. євро власних коштів.

3. Включення фермерського господарства в перелік демоферм України дозволить поширити досвід господарства. За рахунок власних і залучених інвестицій передбачається розширення виробництва кондитерських виробів, випічки і активне просування інтернет-магазину «Пані Юпітер» (panijupiter.com) у співпраці з іншими крафтовими виробниками. Придбання обладнання для лінії переробки сироватки у ТОВ «Дубнотех» на суму 550,0 тис. грн передбачено за рахунок власних коштів (75,0 %) і залучених (25,0 %). Впровадження CRM системи управління взаємовідносинами з клієнтами (тариф Professional) за рік коштуватиме 2868,0 грн власних інвестицій. Пропонуємо господарству подати заявку у Державний аграрний реєстр для програми допомоги аграрним виробникам. Сума фінансування бюджетної підтримки ЄС для нього складе у середньому 372,0 тис. грн й буде використано для вирощування кормів. У цілому, за рахунок вкладених інвестицій прибутковість господарства у 2024 р. зросте до 9152,3 тис. грн.

ВИСНОВКИ

Аналіз інвестиційного забезпечення бізнес-проектів фермерського господарства дав можливість сформулювати наступні висновки:

1. Інвестиції поділяються на зовнішні й внутрішні. Фермерські господарства створюються за рахунок сімейного бюджету. Зовнішні інвестори у більшості випадків вкладають кошти вже на етапах розвитку після повної і якісної процедури due diligence, аналізу використання інноваційних технологій у підприємстві. Воєнна агресія росії проти України очолила перелік чинників, що негативно вплинули на інвестиційний клімат, корупція – на другому місці опинилась, на третьому – слабка судова система.

2. Сім'я харків'ян Наталії і Андрія у 2013 р. заснували фермерське господарство на базі діючого збиткового суб'єкта господарювання. Чоловік відповідав за роботу ферми, а Наталія – за переробку продукції. Основний КВЕД: 01.41 Розведення великої рогатої худоби молочних порід. Господарство у 2022 р. мало у власності 81 об'єкт нерухомості й 46 земельних ділянок у оренді (300 га), кількість найманих працівників становила 30 осіб. Статутний капітал фермерського господарства складав 270,0 тис. грн. В господарстві до 2022 р. утримували 600 голів ВРХ, із них 300 голів дійного поголів'я породи «голштин». Доїння корів проходить у доїльному залі із застосуванням групових станків типу «Ялинка». Господарство є партнером Асоціації виробників молока в Харківській області. Діє на 4 групі оподаткування та є платником ПДВ. У 2022 р. рівень збитковості виробництва фермерського господарства складав 38,3 %.

3. Подружжя вклало інвестиції у 2013 р. у молочно-товарну ферму на 300 голштинів (телятник, два корівники, родильне відділення, доцільно-молочний блок), цех з виробництва комбікормів, виробництва молока, школу майстерню кондитерського і крафтового сирного мистецтва, молочних продуктів і сиру, навчальний цех з випічки, десертів та сирних виробів, фермерський магазин в селі й у м. Харків та інтернет-магазином (www.panijupiter.com). У лютому 2022 р. мало стати «демофермою».

4. Власники фермерського господарства збудували ферму з «нуля» за рахунок власних інвестицій, згідно суворих європейських стандартів (витратили приблизно \$ 150,0 тис.). Короткострокові кредити банків склали у 2019 р. 1024,5 тис. грн, у 2020 р. 149,0 тис. грн, у 2021 р. 80 тис. грн, у 2022 р. – 50 тис. грн. Кожного року фермерське господарство застосовувало власний прибуток як інвестиції для розширеного виробництва. Фермери вклали 1800,0 тис. грн коштів у обладнання для відкриття сироварні, школи-майстерні кондитерського та крафтового сирного мистецтва. У 2020 р. фермерське господарство отримало інвестиції в рамках державної програми підтримки сільськогосподарських товаровиробників на відновлення поголів'я на суму 640,4 тис. грн. У 2020 р. господарство отримало грант USAID AGRO у розмірі 1800,0 тис. грн для розширення виробництва сиру та хлібобулочних виробів.

5. Підприємці вкладало інвестиції й в управління якістю. Вся продукція фермерського господарства проходить контроль у лабораторії на відповідність вимогам щодо молока екстра-гатунку. Для ефективного управління використовують програму «Dairy Plan», застосували двохстадійну оплату «Hold-Complete». Голова фермерського господарства навчалася у Школі онлайн комерції, що проходила за підтримки Програми USAID.

6. У 2022 р. підприємство виживало за рахунок власних інвестицій, державної підтримки не було, у деокуповані території ніхто не хотів інвестувати. В господарстві вимушені були законсервувати корів, припинили їх запліднювати, втратили понад 130 голів. Протрималися на силосі 2021 р. до початку 2023 р. Продукцію ферма продавала меншими партіями й за нижчу ціну, бо через голод корів жирність молока й його об'єми знизилися.

Отже, вдосконалення інвестиційного забезпечення бізнес-проектів розвитку фермерського господарства у 2024-2028 рр. передбачає:

1. Під час аварійних і планових відключень електромереж для виробництва електроенергії доцільно використовувати гібридні сонячні панелі з фотоелементом. Вартість обладнання із установкою становитиме 910,2 тис. грн. Надлишок електроенергії буде реалізуватиметься по тарифах

«зеленої» політики енергопостачальнику. Господарству доцільно побудувати біогазову установку. Вона дасть змогу переробляти різні види органічної сировини в енергію у вигляді біогазу і високоефективні органічні добрива. Будуть усунуті екологічні проблеми (ерозія ґрунтів, забруднення водоймищ, викиди у атмосферу вуглекислого газу). Цей проєкт передбачає інвестиції на суму 180,0 тис. євро від проєкту GIZ й 200,0 тис. євро власних інвестицій.

2. Робота фермерського господарства як демоферми в Україні дасть можливість поширити досвід господарства і допоможе іншим фермерам активно розвиватися. Місцева влада підтримуватиме демоферми як складову розвитку дорадництва. За рахунок власних і залучених інвестицій передбачається розширення виробництва кондитерських виробів, випічки і активний розвиток інтернет-магазину «Пані Юпітер» (panijupiter.com) у співпраці з іншими крафтовими виробниками, які входять до складу боксу SheFarms, проводитимуться екскурсії і майстер класи. Придбання обладнання для лінії переробки сироватки у ТОВ «Дубнотех» на суму 550,0 тис. грн буде за рахунок власних коштів (75,0 %) та залучених (25,0 %). Використання CRM системи управління взаємовідносинами з клієнтами (тариф Professional) становитиме 2868,0 грн власних інвестицій за рік.

3. Доцільно налагодити співпрацю із Центром зайнятості і навчати безробітне населення основам сироваріння і пекарській справі. Інвестиції у розмірі 520,0 тис. грн господарство отримає від проєкту USAID. Також фермерському господарству доцільно подати заявку в Державний аграрний реєстр для програми допомоги аграрним виробникам. Сума фінансування бюджетної підтримки ЄС для господарства становитиме 372,0 тис. грн й буде використано для випрошування кормів.

4. Отже, у цілому за рахунок вкладених інвестицій прибутковість бізнес-проєкту розвитку фермерського господарства у 2024 р. зросте до 9152,3 тис. грн. Господарство працюватиме і надалі прозоро, сплачуватиме вчасно всі податки, нараховуватиме заробітну плату, отже матиме усі можливості отримати безповоротні кошти підтримки від інвесторів.